

گزارش تحلیلی جامع: ساختار، تحولات تاریخی و

مشکلات معاصر دیاسپورای افغان در جهان

به قلم: دوکتور نوراحمد خالدی

5 آگست 2026

خلاصه

نفوس دیاسپورا و پناهندگان افغان در جهان، یکی از بزرگ‌ترین، قدیمی‌ترین و از نظر جغرافیایی پراکنده‌ترین نفوس‌های جابجا شده در عصر مدرن به شمار می‌رود. بر اساس داده‌های تجمیع‌شده در اسناد رسمی سازمان ملل، بانک‌های اطلاعاتی ملی و گزارش‌های پارلمانی، اندازه کل این نفوس در حدود ۶.۳ تا ۷.۵ میلیون نفر برآورد می‌شود. آنچه این نفوس را متمایز می‌سازد، شکاف عمیق ساختاری میان دو قطب اصلی آن است: کشورهای همسایه شرقی و جنوب غربی (ایران، پاکستان و کشورهای حاشیه خلیج فارس) که میزبان اکثریت قریب به اتفاق (بیش از ۸۰ درصد) نفوس به عنوان پناهنده یا نیروی کار مهاجر هستند؛ و کشورهای غربی بازاسکان‌دهنده (ایالات متحده، آلمان، کانادا، بریتانیا، استرالیا و غیره) که افغانها را به حیث یا ساکنان دائمی و اکثرا دارای تابعیت در خود جای داده‌اند. رشد ۳۱ درصدی این نفوس طی تنها چهار سال اخیر، آن را به یکی از پویاترین و حساسترین جوامع مهاجرتی جهان تبدیل کرده است.

بخش اول: دیاسپورای افغان در کشورهای همسایه؛ بزرگ‌ترین میزبانان با شکننده‌ترین وضعیت حقوقی

۱. ایران؛ بزرگ‌ترین میزبان با موج عظیم اخراج

ایران همواره به عنوان بزرگ‌ترین کشور میزبان پناهندگان افغان در جهان شناخته شده است. با این حال، احصائیه‌های ارائه‌شده در اسناد موجود دارای نوسانات شدید و

تناقضات ساختاری است. برآوردها نفوس افغان‌های مقیم ایران را در حدود ۱.۶۵ تا ۳.۷ میلیون نفر اعلام می‌کنند. این فاصله عظیم احصائیه‌ها، ناشی از تفکیک نفوس دارای کارت‌های اقامت (پناهندگی قانونی) که حدود ۷۵۸,۰۰۰ نفر هستند، از نفوس عظیم کارگران فاقد مدرک و دارندگان برگه‌های سرشماری موقت است. در سالهای ۲۰۲۵ تا ۲۰۲۶ میلادی، دولت ایران با اجرای یک کمپین گسترده اخراج و ساماندهی، موجی از بازگشت اجباری نزدیک به ۱.۹ تا ۲.۱ میلیون نفر را به افغانستان رقم زد که این رویداد، بزرگ‌ترین موج بازگشت اجباری از ایران در دو دهه اخیر محسوب می‌شود. منابع: UNHCR, The New Humanitarian, ReliefWeb :

۲. پاکستان؛ کهنه میزبان پناهندگان با طرح اخراج مرحله‌ای

پاکستان دومین میزبان بزرگ منطقه است که برآورد نفوس افغان‌های مقیم آن بین ۱.۳ تا ۱.۷۳ میلیون نفر اعلام شده است. هسته اصلی این نفوس را دارندگان کارت Proof of Registration (PoR) تشکیل می‌دهند که حدود ۱.۳ تا ۱.۴ میلیون نفر را شامل می‌شود. اما تحول بزرگ در این کشور، اجرای طرح «طرح اخراج اتباع خارجی غیرقانونی» در حدود ۲۰۲۵-۲۰۲۶ بود که به موجب آن، بیش از ۱ میلیون افغان (به صورت داوطلبانه یا اجباری) به افغانستان بازگشتند. نکته قابل توجه در این موج بازگشت، نسبت بالای زنان و کودکان در میان بازگشت‌کنندگان بود که نشان‌دهنده فشار مضاعف بر خانواده‌های آسیب‌پذیر است. منابع: UNHCR, VoA, Afghanistan Diaspora Platform :

۳. ترکیه؛ دروازه‌ای بسته به اروپا

نفوس افغان‌های ساکن ترکیه حدود ۱۳۹,۲۵۱ نفر برآورد شده است. این نفوس ترکیبی از دارندگان مجوز اقامت بشردوستانه، سرمایه‌گذاران تجاری در استانبول و انقره و پناهجویان در انتظار تعیین تکلیف هستند. با این حال، سیاست‌های سختگیرانه مرزی ترکیه (از جمله دیوار مرزی شرقی و کنترل‌های شدید داخلی) باعث تثبیت نفوس و جلوگیری از ترانزیت غیرقانونی آن‌ها به سمت اروپا شده است. منابع: PMM Turkey, ReliefWeb, IOM :

۴. کشورهای حوزه خلیج فارس (GCC) و هند

برخلاف تصور عمومی که پناهندگان را با مهاجرت‌های اجباری پیوند می‌زند، نفوس افغان‌ها در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس عمدتاً از نیروی کار اقتصادی و بازرگانان تشکیل شده است. احصائیه‌ها امارات متحده عربی را با میزبانی از حدود ۳۰۰,۰۰۰ نفر (متمرکز در دبئی و ابوظبئی) و عربستان سعودی با ثبت رسمی ۱۳۲,۲۸۲ اتباع افغانستان، بزرگ‌ترین جوامع این منطقه را در خود جای داده‌اند. در سوی مقابل، هند با نفوسی حدود ۲۰ تا ۳۰ هزار نفر، نفوسی شهری و عمدتاً متشکل از محصلان، گردشگران طبی و تجار مقیم دهلی (به خصوص محله لاجپت نگر) را میزبانی می‌کند.

بخش دوم: دیاسپورای افغان در کشورهای غربی؛ جوامع تثبیت‌یافته و اتباع راجستر شده

دومین قطب نفوسی دیاسپورای افغان، کشورهای صنعتی پذیرنده مهاجر هستند. این جوامع عمدتاً دارای سابقه اسکان طولانی‌مدت، نرخ بالای تابعیت و دسترسی به خدمات رفاهی و آموزشی هستند.

۱. آلمان؛ قطب بیرقیب اروپا

آلمان با نفوسی بالغ بر ۴۶۱,۰۰۰ نفر، بزرگ‌ترین جامعه افغان‌تبار را در اروپا و سومین جامعه بزرگ در جهان در اختیار دارد. نکته حائز اهمیت در ساختار این نفوس، وضعیت حقوقی شکننده بخش اعظم آن است: از حدود ۲۸۲,۷۰۰ نفری که دارای وضعیت حمایت رسمی هستند، اکثریت قریب به اتفاق دارای مجوز اقامت موقت سالانه بوده و از این جمله تنها حدود ۲۰,۶۰۰ نفر موفق به اخذ اقامت دائم شده‌اند. این موضوع، نفوس افغان‌های آلمان را به یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌های پناهندگی اروپا از نظر امنیت حقوقی تبدیل کرده است. همچنین آلمان به عنوان مقصد اول پناهجویان افغان در اتحادیه اروپا، سهم ۳۷.۶ درصدی از کل درخواست‌های جدید و تکراری افغان‌ها را به خود اختصاص داده است.

۲. ایالات متحده؛ قطب بزرگ آمریکای شمالی با تحولات سیاسی

نفوس افغان‌های مقیم آمریکا بین ۲۳۰ تا ۳۰۰ هزار نفر برآورد می‌شود که نسبت به رقم ۵۴,۰۰۰ نفری سال ۲۰۱۰، رشد چشمگیری داشته است. موتور محرک این رشد، دو مسیر اصلی بوده است: نخست، برنامه *Operation Allies Welcome* که پس از خروج نظامی اگست ۲۰۲۱، بیش از ۷۶,۰۰۰ افغان را مستقیماً تحت عنوان «آزادی مشروط بشردوستانه» به آمریکا منتقل کرد. دوم، برنامه خاص ویژه مهاجرتی (SIV) برای مترجمان و قراردادی‌های که با نیروهای آمریکایی همکاری داشتند. با این حال، تحولات سیاسی سال ۲۰۲۶ (از جمله تعلیق برنامه‌های پناهندگی خاص و لغو وضعیت حفاظت موقت برای افغان‌ها) سرعت پذیرش را به شدت کاهش داده و حدود ۲۶۰,۰۰۰ افغان واجد شرایط را در سراسر جهان در بلاتکلیفی ورود به آمریکا نگه داشته است.

۳. کانادا؛ پیشگام در اسکان مجدد

کانادا با پذیرش بیش از ۵۴,۷۰۰ پناهنجوی افغان از طریق برنامه‌های خاص فدرال، نفوس دیاسپورای خود را به حدود ۱۴۰ تا ۱۵۰ هزار نفر رسانده است. این نفوس به شدت در منطقه تورنتوی بزرگ (به خصوص حومه‌های اسکاربورو و میسیسیاگا) متمرکز شده و شهرهای مونترال، ونکوور، کلگری و ادمونتون نیز میزبان نفوس‌های قابل توجهی هستند.

۴. بریتانیا؛ احصائیه ها، سرشماری و ورودی‌های جدید

بر اساس سرشماری ۲۰۲۱ انگلستان و ولز، حدود ۱۱۶,۱۶۷ نفر خود را افغان معرفی کرده‌اند. افزودن بیش از ۳۵ تا ۳۸ هزار نفر وارد شده از طریق طرح‌های ARAP و ACRS، نفوس را در حدود ۱۳۰ تا ۱۵۰ هزار نفر قرار می‌دهد. الگوی پراکندگی این نفوس، تمرکز تاریخی در لندن (مناطق ایلینگ، هاونسلو و هارو) و استقرار جدید در شهرهای کراولی، لیدز، بیرمنگام و ادینبورگ را نشان می‌دهد.

۵. استرالیا و نیوزیلند؛ جوامع کوچک اما پویا در اقیانوسیه

استرالیا با ۸۸,۷۳۰ نفر متولد افغانستان و بیش از ۲۵,۸۰۰ نفر دارای تبار افغانی، نفوسی حدود ۱۱۰ تا ۱۲۰ هزار نفری را مدیریت می‌کند که ۹۴ درصد آن‌ها در شهرهای بزرگ (به خصوص ملبورن و سدنی) ساکن هستند. در نیوزیلند، سرشماری ۲۰۲۳ نفوس افغان تبار را دقیقاً ۸,۷۲۱ نفر ثبت کرده است. نکته نفوسی قابل توجه در نیوزیلند، میانگین سنی بسیار پایین این جامعه (۲۳.۹ سال) در مقایسه با میانگین ملی (۳۸.۱ سال) است که نشان از پویایی و نفوس جوان این گروه دارد.

۶. روسیه و آسیای مرکزی؛ سخت‌ترین شرایط پناهندگی

نفوس افغان‌های مقیم روسیه حدود ۱۵۰,۰۰۰ نفر برآورد می‌شود که عمدتاً بازرگانان قدیمی دوران شوروی و دارندگان مجوز کار جدید (به خصوص در بخش زراعت) هستند. نکته قابل تأمل، پذیرش تنها ۲۸۱ درخواست پناهندگی موفق در روسیه است که نشان‌دهنده عدم تمایل شدید این کشور به اعطای وضعیت پناهندگی است. در آسیای مرکزی، تاجیکستان (حدود ۱۱,۸۰۰ نفر) با اجرای عملیات اخراج گسترده و ازبکستان (حدود ۱۰,۰۰۰ نفر) با برخورد مهاجرتی، جوامع بسیار کوچک و ناپایداری را مدیریت می‌کنند.

بخش سوم: سه موج تاریخی شکل‌دهنده دیاسپورای مدرن

تحلیل داده‌های موجود نشان می‌دهد که شکل‌گیری ترکیب فعلی دیاسپورا حاصل سه برش تاریخی مشخص است:

۱. موج اول؛ جنگ شوروی در افغانستان (۱۹۷۹-۱۹۸۹): (این موج، بنیاد نفوس پناهندگان همسایه (ایران و پاکستان) را ریخت و همزمان، نخبگان دارای تحصیلات عالی، دیپلمات‌ها و اقشار مرفه شهری را به سمت اروپا (به خصوص آلمان) و آمریکای شمالی کوچاند.

2. موج دوم؛ دوران حکومت مجاهدین و طالبان اول (۱۹۹۲-۲۰۰۱): (در

این دوره، مهاجرت ثانویه شکل گرفت و هزاران افغان از مسیرهای دریایی و زمینی غیرقانونی، خود را به استرالیا، نیوزیلند و کشورهای شمال اروپا رساندند.

3. موج سوم؛ سقوط کابل به دست طالبان (اگست ۲۰۲۱): این موج،

سریع‌ترین، سازمان‌یافته‌ترین و وسیع‌ترین عملیات تخلیه هوایی غیرنظامیان در تاریخ معاصر بود که بیش از ۱۵۰,۰۰۰ نفر از همکاران نظامیان خارجی، مدافعان حقوق بشر و اقلیت‌های قومی (به خصوص هزاره‌ها) را از طریق کریدورهای بشردوستانه به آمریکا، کانادا، بریتانیا، استرالیا و اتحادیه اروپا منتقل کرد.

بخش چهارم: تحلیل روندهای معاصر و چالش‌های ساختاری

بر اساس داده‌های ارائه‌شده، چهار روند کلیدی، آینده دیاسپورای افغان را شکل می‌دهند:

۱. فشار بی‌سابقه بازگشت اجباری از همسایگان

سیاست‌های مهاجرتی انقباضی ایران و پاکستان، منجر به بازگشت بیش از ۲.۵ میلیون افغان به افغانستان طی سال‌های ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ شده است. این حجم عظیم بازگشت، نه تنها یک بحران انسانی داخلی در افغانستان ایجاد می‌کند، بلکه زنجیره‌های تأمین اقتصادی وابسته به دیاسپورا را نیز دچار اختلال می‌کند.

۲. تغییر پارادایم پناهندگی بر اساس جنسیت و هزاره

نهاد‌های حقوقی اتحادیه اروپا (به خصوص EUAA و دولت استرالیا به صراحت، «آزار و اذیت سیستماتیک جنسیتی» علیه زنان و دختران و هزاره‌ها را در افغانستان را به عنوان دو دلیل مستقل برای اعطای پناهندگی به رسمیت شناخته‌اند. این امر باعث شده است تا زنان افغان ساکن اروپا (به ویژه آلمان) با درخواست‌های تکراری، سطح حمایت خود را از حالت موقت به دائم ارتقا دهند که خود موجی جدید از

درخواست‌های اداری در دادگاه‌های مهاجرت اروپا ایجاد کرده است. همچنان بیش از پنجاه درصد مهاجرین افغان آسترالیا را در سالهای 2001-2020 هزاره ها تشکیل میدهند.

Year of Arrival in Australia (ranges), by Ancestry, 2021 Census, Australia

Country of Birth of Father= Afghanistan	Ancestry 1st Response			
	All Other Afghans	Hazara Afghans	Total	%Hazara Afghans
Arrived 1905-1980	151	3	157	1.9%
Arrived 1981-2000	7331	883	8215	10.7%
Arrived 2001-2020	25617	26904	52517	51.2%
Arrived NS & NA	12725	6897	19625	35.1%
Total	45824	34687	80514	43.1%

AFGHANS IN AUSTRALIA 2021 TO 2024

	Rate	30-Jun-21	30-Jun-22	30-Jun-23	30-Jun-24	30-Jun-24
Afghan popn Australia		96,347	96,761	97,177	97,595	97,595
Births 30 June 21 to 30 June 2022	0.0116	1,118	1,122	1,127	1,127	
Deaths 30 June 21 to 30 June 2023	0.0073	703	706	709	709	
Natural Increase		414	416	418	418	1,666
Humanitarian Arrivals 15/8/2021 to 30 June 2024						19,787
Migration		1412	1773	2543	2540*	
Migration 2021-2024						8,268
Afghan population in Australia 30 June 2024						127,316

Source: Dr Noor Ahmad Khalidi 11 March 2025, from Census 2021, and Australian Immigration Data

* Estimated

AFGHANS IN AUSTRALIA 2021 TO 2024 & PROJECTED 2025, 2026

YEARS	Afghan popn Australia	Annual birth	Annual deaths	Natural Increase	Humanitarian Arrivals 15/8/2021 to 30 June 2024*	Humanitarian Arrivals 15/8/2021 to 30 June 2026 total Allocation	Migration
Rate		0.0116	0.0073		19,787	26,000	
30-Jun-21	96,347						
Annual Vital Data		1,118	703	414	4,947		1,412
30-Jun-22	104,532						
Annual Vital Data		1,412	763	649	4,947		1,773
30-Jun-23	113,674						
Annual Vital Data		1,319	830	489	4,947		2,543
30-Jun-24	124,195						
Annual Vital Data		1,441	907	534	4,947		2,543
Projected 30/06/2025	134,762						
Annual Vital Data (Estimated)		1,563	984	579	6,213		2,543
Projected 30/06/2026	146,641						
Average Annual Growth Rate 30 June 2021 to 30 June 2026	8.4%						

Source: Dr Noor Ahmad Khalidi 11 March 2025, from Census 2021, and Australian Immigration Data

* Total Humanitarian arrivals of 19,787 is from the Department of Immigration website

but annual figures are equal approximation from the total.

** Estimated

۳. وابستگی اقتصادی افغانستان به شبکه‌های حواله (Hawala)

علیرغم تحریم‌های شدید بانکی، دیاسپورای افغان در کشورهای حاشیه خلیج فارس، آمریکای شمالی و اروپا، به عنوان رگ حیاتی اقتصاد داخل عمل می‌کند. شبکه‌های غیررسمی انتقال پول (حواله)، بخش بزرگی از درآمد میلیون‌ها خانواده در افغانستان را تأمین می‌کنند و هرگونه اختلال در این شبکه، می‌تواند به فروپاشی اقتصادی سریع‌تری در افغانستان بینجامد.

۴. تغییرات ناگهانی سیاست‌های غرب

تعلیق برنامه‌های پذیرش پناهنده در ایالات متحده (طبق فرمان اجرایی ۲۰۲۶) و لغو وضعیت حفاظت موقت (TPS) برای افغان‌های مقیم آمریکا، نشان‌دهنده شکندگی وضعیت حتی جوامع تثبیت‌شده است. این رویه، موجی از ناامنی حقوقی و روانی را در میان مهاجران نسل اول و دوم افغان در غرب ایجاد کرده است.

جمع‌بندی نهایی و چشم‌انداز

دیاسپورای افغان در دوراهی تاریخی مهمی قرار دارد. از یک سو، کشورهای همسایه با اعمال فشارهای بی‌سابقه، میلیون‌ها نفر را به کشوری بازمی‌گردانند که از نظر اقتصادی و امنیتی فروپاشیده است؛ و از سوی دیگر، کشورهای غربی با تغییر سیاست‌های داخلی، درهای ورود خود را به روی موج‌های جدید می‌بندند و حتی وضعیت ساکنان قدیمی را با تردید مواجه می‌کنند.

در این فضای پیچیده، دیاسپورا دیگر صرفاً یک «نفوس مهاجر» نیست، بلکه به عنوان یک «بازیگر ژئوپلیتیک» و «تأمین‌کننده حیاتی معیشت» برای افغانستان درون‌مرزی مطرح است. داده‌های موجود نشان می‌دهد که در صورت ادامه روند فعلی اخراج‌ها و بسته شدن مسیرهای پناهندگی، ساختار نفوسی افغانستان در داخل با فشار بی‌سابقه‌ای برای بازجذب نفوس مواجه خواهد شد؛ موضوعی که می‌تواند پیامدهای امنیتی و انسانی گسترده‌ای برای کل منطقه به همراه داشته باشد.

فهرست منابع

- سازمان ملل متحد: (UNHCR) پورتال داده‌های عملیاتی وضعیت افغانستان (Afghanistan Situation Operational Data Portal) و گزارش‌های روندهای جهانی.
- سازمان بین‌المللی مهاجرت: (IOM) داشبوردهای نظارت بر مرزها و گزارش‌های جابه‌جایی نفوس.

- نهادهای احصائیه های ملی: اداره احصائیه ها استرالیا (ABS) ، احصائیه ها کانادا (StatCan) ، اداره احصائیه ها بریتانیا (ONS) ، اداره احصائیه ها نیوزیلند (Stats NZ) و اداره سرشماری ایالات متحده.
- اتحادیه اروپا: گزارشهای یورواستات (Eurostat) در مورد پناهندگی و آژانس پناهندگی اتحادیه اروپا (EUA) در مورد روندهای سالانه پناهندگی.
- دولت آلمان: اداره فدرال مهاجرت و پناهندگان (BAMF) و گزارشهای مهاجرتی.
- دولت بریتانیا: دفتر امور داخلی (Home Office) و دادههای عملیاتی طرح بازاسکان افغانستان.
- دولت کانادا: اداره مهاجرت، پناهندگان و شهروندی کانادا (IRCC) و ایمنی عمومی کانادا. (Public Safety Canada)
- دولت استرالیا: وزارت امور داخلی استرالیا (Department of Home Affairs).
- مراکز پژوهشی: مرکز سیاستگذاری مهاجرت (MPI) ، شبکه تحقیقاتی مهاجرت دانشگاه ملی استرالیا (ANU) ، شورای پناهندگان استرالیا. (RCOA)
- گزارشهای منطقه ای: گزارشهای ریلیف وب (ReliefWeb) ، پورتال دادههای داخلی افغانستان و گزارشهای حکومتهای محلی ایران، پاکستان و ترکیه.
- دایرةالمعارفها: دادههای ترکیبی پروژه ردیابی دیاسپورای افغان در ویکی پدیا.
- گزارشهای تحلیلی: اطلس فرهنگی SBS ، گزارشهای مرکز مطالعات مهاجرت (CIS) ، شورای مهاجرت آمریکا و دادههای #AfghanEvac